

آربیتراژ (Arbitrage)

آربیتراژ یکی از مفاهیم مهم در علم اقتصاد و به معنی کسب سود از تفاوت قیمت هم‌زمان یک دارایی بین دو یا چند بازار است. وقوع این شرایط، نتیجه وجود عدم تعادل قیمتی میان بازارهای مختلف است. به عبارت دیگر، زمانی که ارزش گذاری یک دارایی پایه نظیر کالا، ارز یا سهام، در بازارهای مختلف یکسان نباشد؛ آربیتراژگران با خرید دارایی در حداقل قیمت (بازاری که قیمت آن نسبت به سایرین کمتر است) و فروش سریع آن در سطوح قیمتی بالاتر (بازار موازی که دارایی مذکور قیمت بیشتری دارد)، از وجود این تفاوت قیمتی سود کسب می‌کنند! هم‌چنین آربیتراژ در زمره روش‌های سرمایه‌گذاری تقریباً بدون ریسک محسوب می‌شود؛ زیرا در صورت امکان فروش دارایی در کمترین زمان ممکن، عملاً ریسک بسیار ناچیزی شامل حال معامله‌گران خواهد بود.

به‌طور کلی، آربیتراژ زمانی امکان‌پذیر است؛ که بستر فروش دارایی کاملاً فراهم بوده و نیازی به معرفی یا بازاریابی محصول نداشته باشد؛ در نتیجه مواردی از قبیل صادرات کالا، آربیتراژ نیست! به زبان ساده، ماهیت آربیتراژ بر این اساس استوار است، که بازده مثبت قطعی در یک سرمایه‌گذاری وجود دارد. در طرف مقابل، اگر ارزش یک دارایی در بازارهای مختلف برابر باشد؛ اصطلاحاً تعادل آربیتراژی برقرار است.

"آربیتراژ یک استراتژی برای کسب سود در بازارهای مالی مختلف مثل ارز دیجیتال، فارکس، بورس و غیره است که به لطف اختلاف قیمت یک دارایی در چند بازار به وجود می‌آید."

برای داشتن یک آربیتراژ خوب ممکن است سناریوهای پیچیده‌تری نیز شکل بگیرد. برای مثال، کسب سود از اختلاف قیمت سه ارز در بازار فارکس هم یک آربیتراژ محسوب می‌شود. در این سناریوی فرضی، شما می‌توانید بعد از بررسی اختلاف قیمت ارزهای مدنظر و حصول اطمینان از سودآور بودن آربیتراژ، دلارهای خود را به یورو تبدیل کنید، سپس یوروی خود را با پوند معامله کرده و در نهایت پوندهای دریافتی را دوباره به دلار تبدیل کنید. بدین ترتیب، تعداد دلارهای شما بیشتر خواهد شد و عملاً سود کم‌دردسری نصیبتان شده است.

اما نکته مهمی که باید به آن توجه داشته باشید این است که در بسیاری از بازارها، آربیتراژ توسط سازمان‌های مالی بزرگ و با حجم‌های بسیار زیاد انجام می‌شود و تنها چند ثانیه برای این کار وجود دارد. به عبارت دیگر، اختلاف قیمت‌های پیش‌آمده بین یک دارایی در دو بازار مختلف تنها چند ثانیه و حتی کمتر فراهم می‌شود و خیلی زود دوباره از بین می‌رود. برای همین پیدا کردن چنین فرصت‌های آربیتراژی معمولاً نیاز به نرم‌افزارها و ربات‌های آربیتراژ مخصوص دارد.

اهمیت آربیتراژ

آربیتراژ باعث از بین رفتن اختلاف قیمت یک دارایی، حفظ یکپارچگی قیمت آن و هم‌چنین افزایش نقدینگی می‌شود. درست است که آربیتراژ از ناکارآمدی‌های پیش‌آمده در بازار برای کسب سود استفاده می‌کند، ولی همین خرید و فروشی که صورت می‌گیرد، باعث می‌شود اختلاف قیمت پیش‌آمده یک دارایی در دو یا چند بازار مختلف خیلی سریع از بین برود و یکپارچگی قیمت حفظ شود. بنابراین اهمیت آربیتراژ نه تنها به خاطر احتمال کسب سود کم‌ریسک و کم‌دردسرهاست، بلکه باعث رفع ناکارآمدی و اضافه شدن نقدینگی به بازار نیز می‌شود.

مبنای شکل‌گیری موقعیت‌های آربیتراژ

آربیتراژ بر اساس بعد مکان یا زمان به وجود می‌آید. تفاوت قیمتی ایجاد شده بر حسب مکان به این صورت است، که یک دارایی منحصر به فرد در دو بازار با فاصله جغرافیایی کم یا زیاد ارزش ناهمسانی داشته و امکان دادوستد هم‌زمان (نهائماً با تفاوت زمانی کوتاه) آن بین بازارهای مذکور فراهم است. آربیتراژ بر مبنای بعد زمانی، ناشی از اختلاف قیمت به دلیل تفاوت در موعد تحویل دارایی می‌باشد؛ که مصداق بارز آن تفاوت قیمت‌ها در بازار نقد نسبت به آتی است! در حال حاضر، عمده معاملات آربیتراژی بر این اساس انجام شده و از این حیث، بازار آتی طرفداران بسیاری دارد. آربیتراژ یکی از انگیزه‌های اصلی فعالیت سفته‌بازان و موتور محرک بازارهای مالی و سرمایه‌گذاری است.

آربیتراژ در بازار نقدی

الف- بازار سهام جهانی

امروزه با عرضه سهام شرکت‌های بین‌المللی و چند ملیتی در بورس‌های بزرگ جهانی، این بازارها به یکدیگر متصل شده و به صورت یکپارچه فعالیت می‌کنند. گاهی در مواقع کوتاهی قیمت یک سهم در بازارهای مذکور یکسان نمی‌باشد؛ که در چنین شرایطی، به دلیل رصد پیوسته بازار از سوی سرمایه‌گذاران یا ربات‌های معامله‌گر و ارسال سریع سفارشات در حجم بالا، فاصله قیمتی از بین رفته و بازار متعادل می‌شود.

ب- بازار ارز غیررسمی ایران

یکی از مثال‌های عینی آربیتراژ در بازار ایران، التهابات ارزی یک دهه اخیر است. زمانی که اختلاف قیمت ارز دولتی و بازار آزاد افزایش می‌یافت؛ بسیاری از آربیتراژگران (دلالتان ارزی) اقدام به خرید ارز سهمیه‌ای دولتی نموده و در بازار آزاد به فروش می‌رسانند. هم‌چنین اختلاف نرخ ارز بین بازارهای منطقه‌ای نیز، فرصت مناسبی برای این معامله‌گران محسوب می‌شد؛ زیرا تفاوت قیمت بازار تهران و سایر کلان‌شهرها با مناطق مرزی داخلی و خارجی، سود بدون ریسک و نسبتاً هنگفتی را برای آن‌ها فراهم می‌نمود. هرچند این تفاوت نرخ همواره بین بازار کشورهای همسایه وجود دارد؛ اما آربیتراژ ارز در حالت عادی به سبب اختلاف کم قیمت‌ها، چندان مقرون به صرفه نیست! توجه داشته باشید، که چنین فعالیت‌هایی منجر به خروج ارز و آسیب به نظام اقتصادی کشور می‌شود و بر اساس قوانین، متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند. به طور کلی، امروزه فرصت‌های آربیتراژی بازارهای نقدی، به دلیل گسترش تولید در سراسر جهان، حذف واسطه‌ها و تجارت الکترونیک، بسیار محدود شده و اغلب بازارها در شرایط تعادل قیمتی به سر می‌برند.

ج- آربیتراژ در بازار آتی

بخش عمده‌ای از معاملات آربیتراژی در بستر بازار آتی انجام می‌شوند. در واقع فلسفه اصلی این مدل آربیتراژ، اختلاف قیمتی موجود میان بازار نقد و آتی است. فرآیند انجام معاملات به این صورت است؛ که قیمت یک دارایی نظیر سهام یا کالا در بازار آتی نسبت به قیمت جاری آن در بازار نقد بالاتر بوده و فاصله قیمتی به گونه‌ای است، که آربیتراژ این دارایی حاشیه سود مناسبی به همراه دارد. در این شرایط معامله‌گر دارایی را در بازار نقد خریداری نموده و معادل آن، یک قرارداد در بازار آتی به فروش می‌رساند؛ که فاصله موجود میان نرخ خرید و فروش این دارایی، برابر سود ناخالص او خواهد بود. هم‌چنین در شرایط معکوس که قیمت نقدی بالاتر از نرخ بازار آتی است، سرمایه‌گذاران هم‌زمان اقدام به اخذ دو موقعیت معاملاتی خرید و فروش (با موعد تحویل متفاوت) در بازار آتی نموده؛ یا به منظور فروش نقدی در آینده نزدیک، صرفاً دارایی مذکور را پیش خرید خواهند کرد.

آربیتراژ در بازار جهانی ارز (فارکس)

به واسطه حجم بالای تراکشات و گستردگی ابزار معاملاتی در بازار جهانی ارز، موقعیت های آربیتراژی فراوانی وجود دارند؛ اما تعدد معامله گران و سرعت اجرای سفارشات مسبب این است، که چنین فرصت هایی بی درنگ پوشش داده شوند. از همین روی، امروزه ربات های معاملاتی مختص یافتن و انجام معاملات آربیتراژی تدوین یافته اند. آربیتراژ در بازار ارز جهانی از سه روش عمده انجام می شود.

- آربیتراژ جفت ارزی: به معنای کسب سود از قیمت گذاری متفاوت یک جفت ارز در دو کارگزاری یا صرافی مختلف.
- آربیتراژ سود تضمین شده: یک روش معاملاتی است، که معامله گر ابتدا نرخ بهره کشورها و مناطق اقتصادی مختلف را بررسی نموده و سپس با تبدیل دارایی به ارز کشور دارای بیشترین نرخ بهره، در سیستم بانکی مکان مورد نظر سرمایه گذاری می کند (به طور مثال سپرده بانکی مدت دار با سود مشخص). هم چنین به منظور پوشش ریسک این معامله، فرد اقدام به خرید یک قرارداد آتی به منظور تضمین نرخ تبدیل ارز می نماید؛ تا پس از اتمام دوره سرمایه گذاری، امکان استفاده از نرخ تبدیل اولیه خود را داشته باشد.
- آربیتراژ مثلثی: ناشی از وجود تفاوت قیمتی میان سه ارز مختلف است، که به واسطه یک فرآیند معاملاتی سریع تبدیل سه جفت ارز گوناگون به یکدیگر و در نهایت بازگشت به دارایی اولیه، صورت می گیرد.

